

Spørg ”Skautrup”

Sædvanen tro – bringer vi et par af de mange spørgsmål, vi har fået i årets løb – sammen med vores svar:

Tær

Min kære afdøde Bedstemor brugte udtrykket: ”Det er æ tær te” om både gode og forkerte forhold. Jeg forstod ikke betydningen, og en gang spurgte jeg hende om en forklaring, men den kunne hun ikke give, så jeg blev aldrig klog på udtrykket. Min Bedstemor blev født i 1893 i Håsum vest for Skive.

Svar:

Ordet *tær* (el. bedre: *tær’e*, med stød og tryktsvagt e) er samme ord som rigssprogets gammeldags ”tarv”; udtrykket betyder altså: ”det er ikke tarv, at”, med et underforstået altså (forstået i situationen): ”det er ikke min/din/hans/deres tarv, at” (= det er ikke godt, til gavn for mig etc.). Udtrykket har været almindeligt brugt i dialekterne i Thy, på Mors, i Salling, i det vestlige Himmerland, Vestjylland ned til sydenden af Ringkøbing fjord og (i øst) ned til Silkeborg; desuden kan det spores (i lidt ældre kilder) i Århus-egnen. Din mormors udtryk er altså langt fra noget privatsprogligt, men et helt almindeligt ældre jysk udtryk i hendes fødeegn.

Som det vil forstås, betegner udtrykket som skrevet ovenfor kun, at noget er ugavnligt, uheldigt, skidt (for nogen), ikke det modsatte. Men forskellen til den modsatte mening er jo blot, om der mangler et

lille *e't*, *æ't* (= ikke), i Viborg-egnen (og mod syd) oven i købet reduceret til *æ'*. Denne ringe forskel kan have givet dig indtrykket af, at udtrykket havde to modsatrettede betydninger.

Roge

Min nabo på 85 år – som stammer fra Sabro – fortalte en dag om de råger, man satte af på marken i gamle dage. Det var bestemt ikke fugle, men har det noget at gøre med at rage (af)?

Svar:

Råger – det har såvidt ses – intet med ”rage” at gøre. Men den anførte udtale med å (*rå·g*) kunne tyde på, at man nogle steder (og vist i lidt yngre kilder) har sat ordet i forbindelse med verbet ”at rage (ned)”. Ifølge Jysk Ordbogs oplysninger er å-udtalen ikke særlig hyppig, mest udbredt lidt nord og vest for Århus. Det normale er ellers udtale med o (*ro·g*); sådan hedder det i hovedparten af ordets udbredelsesområde. Og denne udtale peger tilbage mod et gammelnordisk ord i betydningen ”dyngede mv.”, bl.a. kendt fra oldislandsk i formen *hróki* (dannet til et verbum *hróka* = dyngede op). Ordet har i jysk udviklet en række særbetydninger, hvoraf dyngen af udkørt møg på marken (evt. kaldt en møgroge) er den mest udbredte, idet ordet blev brugt sådan i Himmerland + Midt-, Syd- og Sønderjylland (sydvest for en linje Viborg-Ringkøbing, dog undtagen Als). I de øvrige dele af Jylland brugte man i stedet gloser som *dyngede*, *stak*, *hak*, *rad*, *kyk*.

Men *roge* brugtes også nogle steder om et hobested (en samling af høstede neg sat til tørring på marken, hobestederne igen sat i rader). Denne betydning dækker Viborg-egnen og en firkant Ringkøbing-Silkeborg-Horsens-Esbjerg. Endelig har *roge* været brugt om en korn-dyngede på loen, raget til side ved tærskningen. Feilbergs jyske ordbog har denne betydning fra Thy-Mors.